

Дионисије Новаковић (1705, околина Книна – 1767, Сентандреја) био је будимски епископ, професор, проповједник и црквени писац.

Као јерођакон манастира Савине одлази у Кијев, гдје завршава гимназију и духовну академију, те тако спада међу тридесетак Срба који су похађали ову академију у првој половини 18. вијека, али је притом једини који ју је у цјелости одслушао, што би значило пуних 11 година. По повратку из Русије, у Новом Саду, на мјесту Православне гимназије оснива духовну академију 1741. године под називом *Collegium Vissariono-Pavlovicsianum Petrovaradiniense*, односно *Богоматерње собрание*

, на којој постаје професор филозофије и богословља. Од значајнијих личности, поред Новаковића, на овој академији су предавали и – Захарије Орфелин и Јован Рајић, а њени ученици су били многи знаменити људи – Лукијан Мушицки, Петар Милорадовић (један од првих доктора медицине у Срба), Симеон Пишчевић, Арсеније Теофановић, Стефан Стратимировић, Данило Петровић (прота новосадски), Милован Видаковић, Константин Каулици, Гаврило Ползовић (градоначелник Новог Сада), Павле Којић (дугогодишњи предсједник Матице српске), Ђорђе Сервицки IV (народни добротвор) и многи други.

Значај академије се види и из тога што је Марија Терезија издала наредбу којом се за свештенике у српским црквама могу постављати само она лица која су свршила Колегијум владике Висариона у Новом Саду. Уџбеници си углавном доношени из Русије, али су их писали и професори академије, прије свега Новаковић. Школа је наставила с радом до 1789. године, када је новосадски Срби на основу обећања и реформи Јозефа II укидају у циљу отварања гимназије за све вјероисповјести, што се показало као непромишљено, јер је убрзо умјесто гимназије за све вјероисповјести настала Римокатоличка гимназија, којој је припала читава зграда и цјелокупни школски инвентар.

Данас је то чувена новосадска гимназија *Јован Јовановић Змај*.

Дионисије Новаковић је 23. јула 1749. године посвећен за будимског епископа, а у трон је уведен фебруара 1751. године у присуству митрополитског заступника раковачког

архимандрита Синесија Живановића, будућег епископа арадског, заслужног за очување националне свијести код Срба Карловачке митрополије, а 1761. године добија на управу и епископију ердељских Румуна. Колико су Будимци и Сентандрејци жељели Новаковића за епископа, види се из сљедећих ријечи –

Помјанути будимци и сентандрејци всједи силама и различитим препорукама настојали и принуждали Синод архиепископски да би помјанутог Новаковича за епископа будимског посвјатили, жеже и следовало.

Важнији радови епископа Дионисија су –

- □ *Историја натуралнаја философова, у питањима и одговорима;*
- □ *О пургаторији римској, сије јест о огњу чистителному;*
- □ *Основателноје показаније о равностјех между восточној и западнеју церковију;*
- □ *Сочиненије о происхожденији Св. Духа;*
- □ *Привјетствованија различнаја в дни рождества Христова;*
- □ *Пропедија благочестија и должности християнских.*

Живорад Јанковић о Новаковићу пише –

За време епископа Дионисија саграђено је четири цркве у Сентандреји – Благовештењска (1752), Ћипровачка (1753), Пожаревачка (1759) и Саборна (1756–1763). Доста започетога за време Василија Димитријевића довршено је у време Дионисија Новаковића. Први је Србин који завршава Кијевску духовну академију, а затим постаје професор Духовне школе у Новом Саду. Тада је у Кијеву био и јерођакон хоповски и лепавински Арсеније Стојковић и Стеван Станисављевић, као и ђаци Јаков Јовановић и Јован Поповић, али се не зна шта је с њима после било. Из Кијева се вратио с малом библиотеком, руком писаних књига, од којих се већина односи на полемичка и богословска дела, што је један од основних разлога да су она остала нештампана. Био је

појам учености. „У Новаковићевој беседи сведена је улога науке у развоју народа и државе у систем сложен, истина и тежак, али систем. Тешко би било наћи иједно поље рада науци приступачно које Новаковић не би истакао.“ Део његове библиотеке доспео је у сентандрејску збирку.

Епископ Новаковић написао је 1741. године књигу *Епитом или краткаја сказанија свјашченаго храма, риз јего и т. д.*, која је била најпреписиванија књига код Срба у другој половини 18. и првим деценијама 19. вијека, а књига је била значајна и међу ученим Србима Далмације.

Др Давид Перовић епископа Дионисија сматра једним од отаца српског барокног богословља, поред Јована Рајића, Павла Јулинца, Доситеја Обрадовића, Партенија Павловића, Викентија Јовановића, Павла Ненадовића, Арсенија III Чарнојевића, Арсенија IV Јовановића Шакабенде, Мојсија Путника и других.

И зато –

Владичанским гласом ви зборите Господу,

*време ваш носи глас,
за своја чеда ка' за класове стрепећ'
ви стојите посред нас.
Силом датом вам од Бога
ви потресате царевине,*

*благошћу вам образ жив,
ревнитељ'ма мира ви сте палма мира,
лститељ'ма паки, страобалан див.
Ви зборите Господу одушно, пламно,
Он вас прима у свој Стан,
царске двери дворова Му сјајних
ви отварате ноћ и дан.
Ко се миче мравље обноћницом
под вашу ће каштигу доћ',
тајне су вам све прозрчане,□□
ви Њем' к'о и нама
служисте дан, и ноћ.*

Извори

1. Живорад Јанковић, *Патријарх сентандрејски заточеник, Православље*, број 1005
2. Др Давид Перовић, *Српска барокна теологија, Православље*, број 1005
3. Ћорђе М. Србуловић, *Четири века непрекидног школовања, Србија* –
Национална ревија,
број 20
4. Небојша Кузмановић, *Просветитељство и рационализам код Срба*